

Kohtaamisia Teplitzin kylpylässä

Osmo Pekonen

Eero Saarenheimo: *Casanova ja Sprengtporten. Kirjastonhoitajan ja kenraalin yhteiset vuodet.* Tammi, 2006. 336 s.

Löytyisikö minkäänlaista minun ja Giacomo Casanovan (1725–1798) välistä linkkiä? Löytyypä hyvinkin, kun mennään sotapäällikkö Göran Magnus Sprengtportenin (1740–1819) kautta. Olen syntynyt Porrassalmella, kustavilaisessa Pietilänlahden rusthollissa, joka on rakennettu 1785. Kuten tunnettu, Sprengtporten haavoittui vasempaan olkaansa Porrassalmen taistelussa 13. kesäkuuta 1789, ja hän on mitä todennäköisimmin silloin käynyt syntymäkodissani.

Vuonna 1795 Sprengtporten vetäytyi nuolemaan haavojaan Teplitzin kylpylään Pohjois-Böömiin. Siellä hän tutustui läheisen Duxin linnan kirjastonhoitajana työskennelleeseen Casanovaan. Linkki sulkeutuu, kun huomautetaan, että Casanova oli myös kelvollinen matemaatikko [1, 2], joka tutki salakirjoituksia ja Duxin aikaan pohdiskeli mm. Deloksen ongelmaa eli kuution kahdentamista.

*

Tartuin suurin odotuksin Eero Saarenheimon kirjaan, enkä pettynyt. Paavin Kultaisen Kannuksen ritari, apostolinen pronotaari Rooman ulkopuolella, *extra urbem*, erinäisten runous- ja tiedeakatemioiden jäsen, molempien oikeuksien tohtori ja kyltymätön naistenmies Giacomo

Casanova nousee historian hämärästä värikyläisenä hahmona.

Kirja kertoo hänen elämänsä loppuvuosista ja erityisesti yhteisestä ajasta Sprengtportenin kanssa 1795–1798. Näemme aluksi Casanovan tammikuussa 1783 lähdössä viimeistä kertaa kotikaupungistaan Venetsiasta ”toinen jalka gondolissa, toinen vesisammalen peittämällä laituriportaalla”. Tapaamme hänet helmikuussa 1784 Wienissä tekemässä itseään tykö uudelle isännälleen Duxin linnanherralle kreivi von Waldsteinille, jolle hän esittäytyi ”varsin näyttävässä asussa: takki kukilla kirjailtua harmaata silkkiä, keltaiset liivit, karmosiinin punaiset polvihousut ja sulin koristettu hattu”. Seuraamme miten hän asettuu Duxiin syyskuussa 1785 ja kohta löytää tiensä taas uusiin sänkyihin ja sydämiin.

”Pitkän elostelijanurani aikana, jonka kulussa voittamaton taipumukseni kauniiseen sukupuoleen on pannut minut käyttämään kaikkia viettelykeinoja, olen kääntänyt muutaman sadan naisen pään”, Casanova kehaisee. Tilastollisesti asiaa katsoen hänen

kaatamiensa naisten kokonaismääräksi on laskettu 122, tilapäisiä porttoloissa käyntejä kuitenkin mukaan lukematta. Muuan äkkirikastunut lääkäri järjesti oikein kiitosaterian Casanovan kunniaksi tämän pantua liikkeelle suuren kuppaja tippuriepidemian. Tehtyjen aborttien määrää ei tiedetä, mutta niissäkin asioissa Venetsian suuri poika mielellään opasti naisystäviään.

Omia veneerisiä tautejaan hän hoiti elohopealla, myrkytyskuoleman rajamailla hoippuen. Lopulta seuraamme kihdiin, virtsamyrkytyksen ja eturauhastulehduksen kiusaaman Casanovan tuskallista kuolinkamppailua ja etsimme parapsykologisin keinoin hänen kadonnutta hautaansa tšekkiläisen selvänäkijän Mileda Vojnarovitshovan johdolla. Saamme kuulla, että Pyhän Barbaran kirkkomaalla Casanovan hautaristin sakarat vieläkin pyrkivät takertumaan naisten hameenhelmoihin.

Erotiikka kiinnostaa aina – joka tapauksessa enemmän ja laajempia piirejä kuin esimerkiksi Casanovan matematiikka. Casanovasta on kirjoitettu tuhansia kirjoja ja filmattu satoja elokuvia, suurin osa niistä silkkaa pornoa. Merkittinen on ollut hänen kaksitoistaisten eroottisten muistelmiensa tarina. Käsikirjoitus on 4545 liuskaa pitkä. Mitättömästä 200 taalerin hinnasta se päätyi tietosanakirjatalona tunnetulle Brockhaus-kustantamolle Leipzigiin vuonna 1821. Brockhaus julkisti teoksesta siistityn version 1830-luvulla, mutta alkuperäinen käsikirjoitus pantiin visusti kassakaappiin odottamaan aikaa parempaa. Puolitoista vuosisataa kestäneen panttaamisen aikana vain muutama onnekas Casanovan tutkija (eli *casanovisti*) sai käydä vilkaisemassa tekstiä, ja hekin ilman muistiinpanovälineitä. Vihdoin aika oli kypsä koko teoksen julkaisemiselle valtavan kommentaarein varustettuna saksalaisen Brockhausin ja ranskalaisen Plonin yhteislaitoksena 1960–61.

Casanovan tarina on kiinnostava 1700-luvun yleisen kulttuurihistorian avainromaani, sillä hänen matkojensa ja naissuhteidensa ympärille levittäytyy valtava, kaikkialle Eurooppaan haaroittuva henkilöhistorian verkko. Casanova mainitsee ohimennen Suomenkin kommentoissaan Savossa käyneen ja sen luonnonkauneutta kuvanneen ranskalaisen kirjailijan Bernardin de Saint-Pierren teoksia.

*

Vuonna 1775 perustettu Savon Prikaati on Suomen vanhimpia ja historialtaan värikkäimpiä instituutioita. Sen lakkauttaminen tämän vuoden lopussa on kulttuurin kannalta yhtä typerä teko kuin vaikkapa Porvoon tuomiokirkon polttaminen. Savon Prikaatin ensimmäinen komentaja Sprengtporten muistetaan Ristiinan Brahenlinnan ja Nastolan Seestan kartanon isäntänä, Anjalan liiton yhdysmiehenä ja myöhemmin Venäjän ensimmäisenä kenraalikuvernöörinä Suomessa. Hänestä ovat kirjoittaneet muun muassa Sakari

Kuusi (*Yrjö Maunu Sprengtporten*, 1971), Johannes Salminen (*Erään petturin puolustus*, 1977), Tuomas Keskinen (*Haavekuvani*, 1983) ja Stig Ramel (*Yrjö Maunu Sprengtporten, maankavaltaja ja patriootti*, ruots. 2003, suom. 2005).

Sprengtporten on tähän asti ollut kiinnostuksen kohteena lähinnä vain meillä ja Ruotsissa; myös venäläisissä hakuteoksissa hänet mainitaan. Uusi ilmiö on hänen nousunsa kansainvälisesti kiinnostavaksi henkilöksi Casanovan viimeisenä ystävänä ja viimeisten vuosien kuvaajana, siis maailman casanovistien tutkijan henkilögallerian tärkeänä nimenä. Saarenheimo kertoo, miten ystävykset Sprengtporten ja Casanova kylpivät, joivat, filosofoivat, pelasivat korttia ja kertoivat juttuja sodista, hevosista ja naisista.

He kävivät myös muotokaunista kirjeenvaihtoa, jonka säilyneet kirjeet sisältyvät suomennettuina nyt ilmestyneeseen teokseen.

Kolmas samaan veijariporukkaan Teplitzin kylpylässä liittynyt hahmo oli ruhtinas Charles Joseph de Ligne (1735–1814), Casanovan veroinen (ellei vieläkin hulvattomampi) naissankari ja Goethen todistuksen mukaan ”vuosisatansa hauskin mies”. Saarenheimon kirjasta käy hyvin ilmi, että ruhtinas Ligne oli tottunut liikkumaan astetta korkeammassa piireissä kuin vapaaherra, sittemmin kreivi Sprengtporten tai aateliton Casanova. Viimeisenä tehtäväänään Ligne toimi marsalkan arvoisena Wienin kongressin seremoniamestarina 1814 ja keksi tokaista, ettei kongressi etene, sehän tanssii. Myös ruhtinas Ligne on aikakautensa avaintodistaja, josta on olemassa lähes yhtä laaja kirjallisuus kuin Casanovasta. Ansaitusti Ligne saa Saarenheimon kirjassa oman pitkän lukunsa. Hänestä ei liene meillä aikaisemmin kirjoitettu.

*

Casanovan, Sprengtportenin ja Lignen lisäksi Saarenheimon teoksessa vilahtelevat kuin tanssin pyörteissä niin hovimiehet Armfelt, Esterhazy, Kaunitz, Potemkin ja Radziwill kuin huijarit Cagliostro ja Mesmer.

Saarenheimo hallitsee henkilöhistoriallisen aineistonsa erinomaisesti, eikä ihme, sillä tämä teos on syntynyt yli kolmen vuosikymmenen työn tuloksena. Ensimmäistä kertaa tekijä kävi tutkimassa Duxin linnan arkistoja jo 1972. Tarinan keskeinen näyttämö Teplitzin kylpyläkaupunki on tullut tutuksi, kun Saarenheimo (s. 1919) on saanut oleskella siellä kuntoutettavana helsinkiläisenä rintamaveteraanina. Kylpiessään samoissa

mineraalivesissä kuin 1700-luvun tutkimuskoh-
teensa hän itsekkin on muuttunut osaksi tarinaa.
Teplitzillä on ikivanha maine sotaveteraanien
suosimana paikkana, sillä jo roomalaisten le-
gioonalaisten sanotaan virvoittaneen jäseniään
sen lämpimissä lähteissä. Kylpylässä on koettu
merkillistä aseveljeyttä yli rajojen: esimerkiksi
seitsenvuotisen sodan (1756–63) aikana Preus-
si ja Itävalta sopivat, että molempien osapuol-
ten sotureita voitiin kuntouttaa samoilla lähteillä.
Vuonna 1998 Saarenheimo osallistui casanovis-
tien maailmankongressiin yhteisen tutkimuskoh-
teen kuoleman 200-vuotismuiston merkeissä.

*

Professori Eero Saarenheimo kirjoittaa loista-
valla tyyllillä. Viimeaikaisista suomalaisista his-
toriateoksista vain professori Jyrki Siukosen yhtä
mainiota Johan Welinin elämäkertaa (ks. *Tietees-*

sä tapahtuu 1/2006) voidaan verrata tähän. Mo-
lemmissa teoksissa näennäisesti vähäpätöinen
aihe, oikeastaan pelkkä historian reunamerkin-
tä avartuu upeaksi epookkikuvaukseksi, anek-
doottien runsaudensarveksi ja oppineisuuden
osoitukseksi. Värikkään 1700-luvun kansainvä-
linen, huikentelevainen, ranskaa puhuva ylä-
luokka herää henkiin.

VIITTEET

- [1] Ch. Henry: Les connaissances mathématiques de
Jacques Casanova, *Bulletino Boncompagni* XV
(1882), ss. 637–670.
- [2] Ben Johnsen: Jacques Casanova to Claude Shan-
non, *Nordisk matematisk tidskrift*, 45 (1997), no. 3,
ss. 113–125, 143.

*Kirjoittaja on Helsingin ja Jyväskylän yliopistojen
matematiikan dosentti.*